

DUDUQLANISH NUTQ NUQSONIGA EGA BO'LGAN BOLALARNI NUTQ NUQSONINI KORREKSIYALASH USULLARI

Xusanova Nozima Zuhriddin qizi

Toshkent kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali talabasi

Maxsus pedagogika Defektologiya Logopediya yo'nalishi 1-kurs magistranti

+99893 572-97-93

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda duduqlanishni tuzatish usullari, nutq terapiyasi, nafas olish texnikasi, psixologik yordam va texnologik vositalarga e'tibor qaratiladi. Erta aralashuvni ta'kidlab, u ta'sirlangan bolalarda nutqning ravonligi va ishonchini yaxshilash uchun terapevtlar, ota-onalar va zamonaviy texnologiyalarni jalb qilgan multidisipliner yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Duduqlanish, nutq nuqsonlari, nutq terapiyasi, ravon nutqni shakllantirish, duduqlanishni o'zgartirish, nafas olish texnikasi, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, ota-onalarning ishtiroki, texnologik vositalar, erda aralashuv.

Kirish

Duduqlanish, shuningdek, duduqlanish, nutqning tabiiy oqimini buzadigan nutq buzilishidir. Bu ko'pincha takrorlash, tovushlarni, bo'g'inlarni yoki so'zlarni uzaytirish va silliq muloqotga to'sqinlik qiladigan nutq bloklari bilan belgilanadi. Odatda erda bolalik davrida paydo bo'ladigan bu holat bolaning o'zini ishonchli ifodalash qobiliyatiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa o'quv faoliyati, ijtimoiy o'zaro munosabatlar va hissiy farovonlikdagi qiyinchiliklarga olib keladi. Bolalar o'rtasida duduqlanishning tarqalishi taxminan 5% ni tashkil qiladi, ularning ko'pchiligi aralashuvsiz bu kasallikdan o'tib ketadi. Biroq, ba'zilar uchun duduqlanish davom etadi, bu esa professional yordamni talab qiladi. Duduqlanishning sabablari murakkab bo'lib, genetik, nevrologik va atrof-muhit omillarining kombinatsiyasini o'z ichiga oladi. Misol uchun, tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, nutq va til jarayonlari bilan bog'liq miya faoliyatidagi o'zgarishlar duduqlanishning rivojlanishiga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, tashvish yoki ravon muloqot qilish uchun bosim kabi psixologik omillar vaziyatni yanada kuchaytirishi mumkin.

Yillar davomida tadqiqotchilar va klinitsyenlar duduqlanish natijasida yuzaga keladigan nutq nuqsonlarini bartaraf etishning bir qator usullarini ishlab chiqdilar. Bularga ravonlikni shakllantirish va duduqlanishni o'zgartirish, havo oqimini yaxshilash uchun nafas olish mashqlari va hissiy omillarni bartaraf etish uchun kognitiv-xulq-atvor terapiyasi (CBT) kabi psixologik aralashuvlar kabi an'anaviy nutq terapiyasi usullari kiradi. Texnologik taraqqiyot, jumladan, nutqni yaratuvchi qurilmalar va interaktiv ilovalar davolash uchun mavjud variantlarni yanada boyitdi. Ota-onalar va g'amxo'rlik qiluvchilarning roli ham juda muhim, chunki qo'llab-quvvatlovchi va stresssiz muhit yaratish aralashuv strategiyalarining muvaffaqiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'qituvchilar ham sinfda inklyuzivlik va tushunishni rivojlantirishda muhim rol

o'ynaydi. Ushbu maqola kekemelik bilan og'riqan bolalarda nutq nuqsonlarini to'g'rilash usullarini to'liq ko'rib chiqishga qaratilgan. U natijalarni yaxshilash va bolalarga samarali muloqot qilish imkoniyatini berish uchun terapevtik, psixologik va texnologik vositalarni birlashtirgan holda erta aralashuv va davolanishga multidisipliner yondashuvning muhimligini ta'kidlaydi.

Materiallar va usullar

Materiallar

Tadqiqotda mahalliy logopediya klinikalari va maktablaridan jalb qilingan 5 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan 20 nafar bola ishtirok etdi. Qo'shilish mezonlari ishtirokchilardan nutqning ravonligi bilan bog'liq muammolarga e'tiborni qaratishni ta'minlab, boshqa hech qanday nevrologik yoki rivojlanish sharoitlarisiz duduqlanishning klinik tashxisiga ega bo'lishlarini talab qildi. Barcha ishtirokchilar uchun ota-onalarning roziligi olindi va keksalikning yoshi, jinsi va og'irligi kabi demografik ma'lumotlar hujjatlashtirildi. Nutq terapevtlari, psixologlar va texnologiya mutaxassislari aralashuv strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etdilar.

Tadqiqotda foydalanilgan vositalar ravonlikni o'lchash uchun Duduqlanishning og'irligi asbobi (SSI-4), psixologik baholash uchun standartlashtirilgan tashvish shkalasi va texnologik aralashuvlar uchun nutqni yaratuvchi asboblarni o'z ichiga oladi. Qo'shimcha materiallarga o'yin terapiyasi ilovalari, diafragma nafas olish bo'yicha qo'llanmalar va ota-onalarni o'qitish resurslari kiradi. Interfaol o'rganish uchun audio-vizual vositalar bilan jihozlangan klinik sharoitlarda mashg'ulotlar o'tkazilib, izchil terapiya muhiti saqlanib qoldi.

Usullari

Olti oy davomida aralashuv natijalarini har tomonlama baholash uchun miqdoriy va sifat yondashuvlarini birlashtirgan aralash usulli tadqiqot loyihasi qabul qilindi.

Miqdoriy usullar: Boshlang'ich ravonlik o'lchovlari o'rganish boshida Duduqlanishning zo'ravonlik asbobi (SSI-4) yordamida qayd etilgan. Anksiyete darajalari standartlashtirilgan bolalar tashvish o'lchovlari yordamida baholandi. Interventsiyadan keyingi baholash ravonlik va psixologik farovonlikning yaxshilanishini o'lchash uchun o'tkazildi.

Sifatli usullar: ota-onalar va bolalarning tajribalari va sezilgan o'zgarishlarni tushunish uchun yarim tizimli suhbatlar o'tkazildi. Terapiya mashg'ulotlaridagi kuzatuvlar xatti-harakatlarning yaxshilanishi va ishtirok etish darajasini aniqladi.

Interventsiya strategiyalari:

Nutq terapiyasi: Usullar nutq bloklarini samarali boshqarish uchun silliq nutq shakllarini va duduqlanishni o'zgartirish usullarini ishlab chiqish uchun ravonlikni shakllantirish mashqlarini o'z ichiga oladi.

Nafas olish texnikasi: diafragma nafas olish vokal nazoratini yaxshilash va kuchlanishni kamaytirish uchun o'rgatilgan.

Kognitiv-xulq-atvor terapiyasi (CBT): Seanslar qo'rquv va gapirishdan qo'rqish kabi duduqlanishning hissiy muammolarini hal qilishga qaratilgan.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

Ota-onalar ishtiroki: Ota-onalar faol tinglash va bo'shashgan muloqot amaliyotlarini rag'batlantirish orqali qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishga o'rgatilgan.

Texnologik vositalar: Nutqni yaratuvchi qurilmalar va o'yin terapiyasi ilovalari ravon gapirish ko'nikmalarini mashq qilishning interaktiv va qiziqarli usullarini taqdim etdi.

Amalga oshirish: Terapiya mashg'ulotlari haftada ikki marta 60 daqiqa davomida o'tkazildi, taraqqiyot ikki haftada bir marta nazorat qilindi. Har bir sessiya yaxlit yondashuvni ta'minlash uchun bir nechta texnikalarni birlashtirdi. Dastlabki baholash asosida har bir bola uchun shaxsiy maqsadlar belgilandi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Miqdoriy ma'lumotlar aralashuvdan oldingi va keyingi ballarni solishtirish uchun juftlashtirilgan t-testlari yordamida tahlil qilindi. Tematik tahlil intervyu va kuzatishlardan olingan sifatli ma'lumotlarga qo'llanildi, taraqqiyot, qiyinchiliklar va aralashuvlardan qoniqish bilan bog'liq takrorlanadigan mavzularni aniqladi.

Ushbu tizimli va ko'p tarmoqli yondashuv duduqlanishi bo'lgan bolalar uchun nutqning ravonligi, hissiy barqarorligi va umumiy hayot sifatini o'lchash mumkin bo'lgan yaxshilanishlarga erishishga qaratilgan.

Natijalar va muhokama

Natijalar

Tadqiqot natijalari olti oylik aralashuvdan so'ng ishtirokchilar orasida nutqning ravonligi va psixologik farovonligi sezilarli darajada yaxshilanganligini ko'rsatdi.

Nutqning ravonligi: Kechikishning zo'ravonlik asbobi (SSI-4) yordamida aralashuvdan oldingi baholashlar shuni ko'rsatdiki, ishtirokchilarning 70 foizi o'rtacha og'irlik darajasi 3,8 ga teng bo'lgan o'rtacha va og'ir keksalikni namoyon qilgan. Aralashuvdan keyingi baholashlar duduqlanish zo'ravonligining sezilarli darajada kamayganini ko'rsatdi, bolalarning 60% engil kekemelik va o'rtacha zo'ravonlik ko'rsatkichi 1,5 ga tushdi. Bu guruh bo'ylab ravonlikning 60% ga yaxshilanganligini ko'rsatadi.

Psixologik ta'sir: Standartlashtirilgan bolalar tashvish o'lchovlari yordamida o'lchanadigan tashvish darajalari nutq bilan bog'liq yuqori darajadagi tashvish haqida xabar bergan bolalar sonining kamayishini ko'rsatdi. Aralashuvdan oldin, ishtirokchilarning 80% o'rtacha va yuqori tashvishli ballarni ko'rsatdi. Olti oydan so'ng, bolalarning atigi 40 foizi sezilarli tashvish haqida xabar berishda davom etdi va ko'plab bolalar o'zlarining muloqotlarida ko'proq qulaylik va ishonch bildirdilar.

Ota-onalarning fikr-mulohazalari: Ota-onalar intervyulari aralashuv jarayonidan yuqori darajada qoniqish hosil qildi. Ko'pchilikning ta'kidlashicha, o'tkazilgan treninglar ularga uyda yanada qulay va qulay muhit yaratishga yordam bergan. Ota-onalar farzandlarining nutq so'zlash va ijtimoiy muloqotga kirishish istagi ortib borayotganini kuzatdilar, ba'zilar vaqt o'tishi bilan bolalar o'z nutqidan xafa bo'lganini ta'kidladilar.

Texnologik vositalar: Nutqni yaratuvchi qurilmalar va o'yin ilovalaridan foydalanish, ayniqsa, bolalar tomonidan yaxshi kutib olindi. Kuzatish ma'lumotlari shuni ko'rsatdiki, bolalar terapiya mashg'ulotlarida ushbu vositalardan foydalanganda faolroq ishtirok etishdi, bu ko'proq ishtiroq va uzoqroq ishtirok etish vaqtini ko'rsatdi. Bolalarning

taxminan 75 foizi ushbu texnologik aralashuvlarga ijobiy javob berishdi va ular nutq mashqlarini mashq qilishni yanada yoqimli qilishlarini ta'kidladilar.

Muhokama

Tadqiqot natijalari nutq terapiyasi, psixologik yordam, ota-onalarning ishtiroki va texnologik vositalarni o'z ichiga olgan multidisipliner yondashuv nutqning ravonligini sezilarli darajada yaxshilashi va bolalarda duduqlanishning hissiy yukini kamaytirishi mumkin bo'lgan gipotezani qo'llab-quvvatlaydi.

SSI-4 tomonidan o'lchanadigan duduqlanish zo'ravonligining kamayishi ravonlikni shakllantirish va duduqlanishni o'zgartirish usullarining samaradorligini ta'kidlaydigan oldingi tadqiqotlar bilan mos keladi. Ushbu usullar bolalarga nutqni nazorat qilishni rivojlantirishga yordam beradi, nutq bloklari va takrorlarni kamaytiradi. Ushbu davolash usullarining nafas olish mashqlari bilan kombinatsiyasi ovozli taranglikni kamaytirishga yordam beradi va nutqni yanada silliq ishlab chiqarishga yordam beradi.

Ishtirokchilarda kuzatilgan tashvish darajasining pasayishi duduqlanishning hissiy jihatlarini hal qilishning psixologik afzalliklarini ta'kidlaydigan topilmalar bilan mos keladi. Kognitiv-xatti-harakat terapiyasi (CBT) nutq bilan bog'liq qo'rquv va tashvishlarni kamaytirishda, bolalarda muloqotga nisbatan sog'lom munosabatni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ota-onalarni terapevtik jarayonga jalb qilish, uyda bo'shashgan muloqotni rag'batlantirish orqali rasmiy terapiya mashg'ulotlarida erishilgan yutuqlarni kuchaytirdi.

Nutqni yaratuvchi qurilmalar va o'yin ilovalari kabi texnologik vositalar bolalarni terapiya jarayoniga jalb qilishni kuchaytirdi. Ushbu vositalar nafaqat real vaqtda fikr-mulohazalarni taqdim etadi, balki terapiyani yoqimli va rag'batlantiruvchi faoliyatga aylantiradi. Ushbu texnologik aralashuvlarga ijobiy munosabat shuni ko'rsatadiki, zamonaviy texnologiyalarni nutq terapiyasiga kiritish, ayniqsa, an'anaviy usullarni qiyin deb hisoblaydigan bolalar uchun duduqlanishni davolashda qimmatli komponent bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, tadqiqot turli usullarni o'zida mujassam etgan va erta aralashuvga urg'u beradigan keng qamrovli davolash rejasi duduqlanishi bo'lgan bolalarning ham ravonligini, ham psixologik holatini sezilarli darajada yaxshilashi mumkinligini ko'rsatadi.

Ushbu yaxlit yondashuv nutqning nafaqat jismoniy tomonlarini, balki duduqlanish bilan bog'liq hissiy va ijtimoiy muammolarni ham hal qiladi. Kelgusi tadqiqotlar ushbu aralashuvlarning uzoq muddatli samaradorligini va ilg'or texnologiyalarning nutq terapiyasi natijalarini yanada yaxshilashdagi rolini o'rganishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq terapiyasi usullari, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, ota-onalar ishtiroki va texnologik vositalarni birlashtirgan multidisipliner yondashuv nutqning ravonligini yaxshilash va bolalarda duduqlanishning hissiy ta'sirini kamaytirishda yuqori samaradorlikni beradi. Duduqlanish zo'ravonligi va tashvish darajasining sezilarli darajada kamayishi kuzatildi, bu esa bu aralashuvlar nafaqat nutqning ravonligini oshirishi, balki ishtirokchilarning

psixologik farovonligiga ham hissa qo'shishini ko'rsatadi. Nutqni yaratuvchi qurilmalar va o'yin ilovalari kabi texnologik vositalarning ijobiy qabul qilinishi zamonaviy texnologiyalar bolalarni jalb qilish va terapevtik natijalarni yaxshilashda muhim rol o'ynashi mumkinligini ko'rsatadi. Ushbu tadqiqot erta aralashuv va duduqlanishning fiziologik va hissiy jihatlarini ko'rib chiqadigan yaxlit davolash rejasining muhimligini ta'kidlaydi. Natijalar klinisyenlar va g'amxo'rlik qiluvchilar uchun qimmatli tushunchalarni beradi, ular bir nechta terapevtik yondashuvlar birlashtirilganda duduqlanishi bo'lgan bolalar uchun muloqot va hayot sifatini yaxshilash imkoniyatlarini ta'kidlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu aralashuvlarning uzoq muddatli afzalliklarini yanada chuqurroq o'rganishi va nutq terapiyasida texnologiya integratsiyasini optimallashtirish yo'llarini o'rganishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jabborova, S. X. (2022). Stutteringni davolashda kognitiv-xulq atvor terapiyasining roli. O'zbekistonda Nutq Tarbiyasi Jurnal, Toshkent, 12(3), 157-160.
2. Mansurova, M. A. (2022). Nutq terapiyasida texnologik vositalardan foydalanish: Yangi yondashuvlar. Tibbiyot va Ta'limda Innovatsiyalar Jurnal, Samarqand, 19(2), 135-140.
3. Maxmudov, N. K., & Shamsutdinova, L. M. (2022). Stuttering va psixologik farovonlik: Uzoq muddatli o'rganish. Psixologiya va Tibbiyot Jurnal, Toshkent, 34(4), 242-247.
4. Tursunov, B. S. (2022). Stutteringni davolashda ota-onalarning ishtirokining ahamiyati. Bolalar Nutqi va Rivojlanish Jurnal, Buxoro, 7(1), 85-90.
5. Xodjayev, A. R. (2022). Nutq shakllantirish va stutteringni modifikatsiya qilish usullari. Nutq va Til Tadqiqotlari Jurnal, Farg'ona, 10(2), 211-214.